

УДК 005+303.645.062:22

Ігор Козубцов,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
Наукового центру зв'язку і
інформатизації Військового інституту
телекомунікацій і інформатизації
Державного університету телекомунікацій

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В АСПІРАНТІВ:
АНАЛІЗ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

У статті проведено аналіз науково-педагогічної літератури за проблемою теорії та практики підготовки аспірантів з методологічною компетентністю у системі вищої військової освіти. Встановлено, що поряд з різними трактуваннями відсутнє обґрунтування поняття методологічної компетентності аспіранта у системі вищої військової освіти. Безумовно воно має відмінні ознаки, що проявляються у феномені військової галузі. Новизною роботи є вперше проведений за даним напрямом аналіз та введення в науковий обіг, за результатами аналізу, в науково-педагогічну літературу педагогічного поняття методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти.

Ключові слова: *методологічна компетентність аспірантів, система, вища військова освіта, література, педагогіка, категорія, поняття.*

У статье проведен анализ научно-педагогической литературы за проблемой теории и практики подготовки аспирантов с методологической компетентностью в системе высшего военного образования. Установлено, что рядом с разными трактовками отсутствует обоснование понятия методологической компетентности аспиранта в системе высшего военного образования. Безусловно, оно имеет отличные признаки, что проявляются в феномене военной отрасли. Новизной работы есть впервые проведенный за данным направлением анализ и введено в научный оборот, за результатами анализа, в научно педагогическую литературу педагогического понятия методологической компетентности аспирантов в системе высшего военного образования.

Ключевые слова: *методологическая компетентность аспирантов, система, высшее военное образование, литература, педагогика, категория, понятие.*

In of the scientific article the analysis of scientifically pedagogical literature is conducted after the problem of theory and practice of preparation of graduate students with a methodological competence in the system of higher military education which is the article of dissertation research. It of is set that alongside by different interpretations of is absent ground of concept of methodological competence of graduate student in the system of higher military education. Sure of it has excellent signs that show up in the phenomenon of military industry. By of the novelty of work it is first conducted the set direction analysis and it is entered in a scientific turn as a result of analysis scientifically pedagogical literature pedagogical concept of methodological competence of graduate students in the system of higher military education.

Key words: *methodological competence of graduate students, system, higher military education, literature, pedagogics, category, concept.*

Першою з часткових завдань будь-якого дослідження, яке ставить дослідник – це провести аналіз науково-педагогічної літератури за проблемою майбутнього дослідження.

Метою дослідження є теоретичне та методологічне обґрунтування педагогічних основ розвитку методологічної компетентності у аспірантів системи вищої військової освіти на сучасному етапі реформування та модернізації вищої військової освіти. Об'єкт дослідження – методологічна компетентність аспірантів системи вищої військової освіти. Предмет дослідження – теоретико-методологічні основи розвитку методологічної компетентності у аспірантів системи вищої військової освіти на сучасному етапі реформування та модернізації вищої освіти. В системній єдності цих трьох складових проведемо аналіз науково-педагогічної літератури.

Метою статті є провести аналіз науково-педагогічної літератури за проблемою дослідження.

Аналіз науково-педагогічної літератури за темою дослідження побудуємо на основі історичного підходу. В межах історичного підходу активно застосуємо порівняльно-історичний метод, що дозволить виявити схожість і відмінність між явищами дослідження, а також визначимо їх генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне і специфічне в їх розвитку. Метод класифікації сприятиме багатоступінчастому поділу досліджених науково-педагогічних джерел з метою систематизації, поглиблення й отримання нових знань. Класифікаційна структура матиме наступний вигляд: дисертації, автореферати, монографії, наукові статті, тези-доповіді на наукових конгресних заходах.

Тенденції з активізації дослідження в Україні з обраного наукового напрямку наочно видно з рис. 1, що починаються з 1998 року.

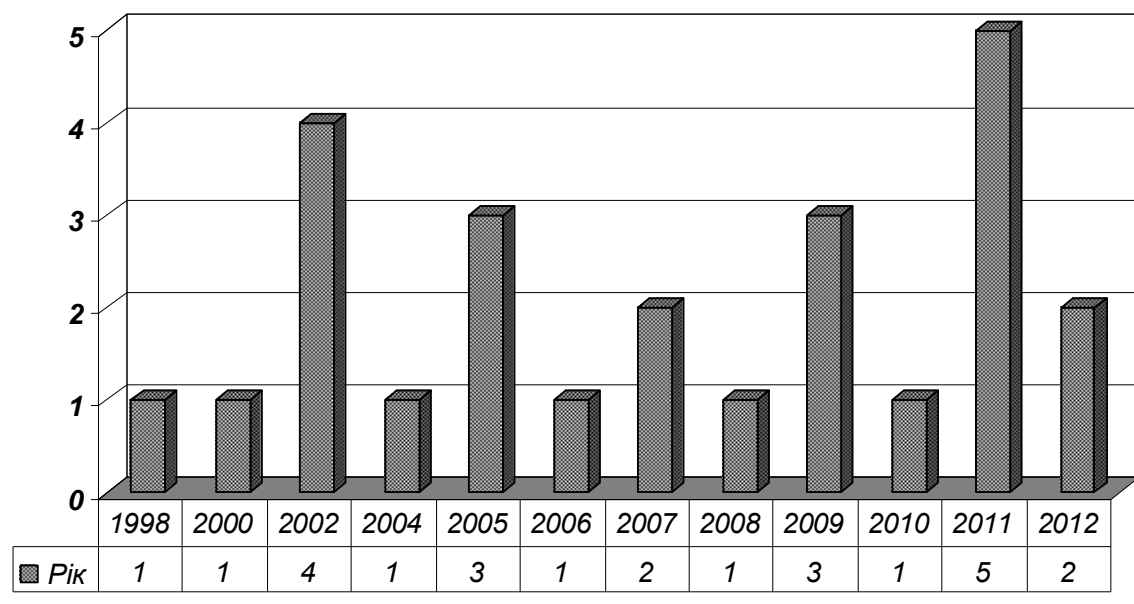

Рис. 1. Тенденція чисельності захищених дисертацій за напрямком удосконалення підготовки аспірантів

Дисертаційні роботи носять історичний характер, що підтверджується історичністю (1998 – Т. Г Сидорчук, 2000 – О. Г. Котова, 2006 – О. В. Поживілова, 2011 – Г. П. Чорнойван. В той час в Російській федерації активізації дисертаційних робіт спостерігаються на початку 2005 – С. В. Кононова, 2011 – Н. П. Цеховой. На рис. 2 наведено тенденцію чисельності дисертаційних робіт за період 1998–2012 рр. та їх співвідношення.

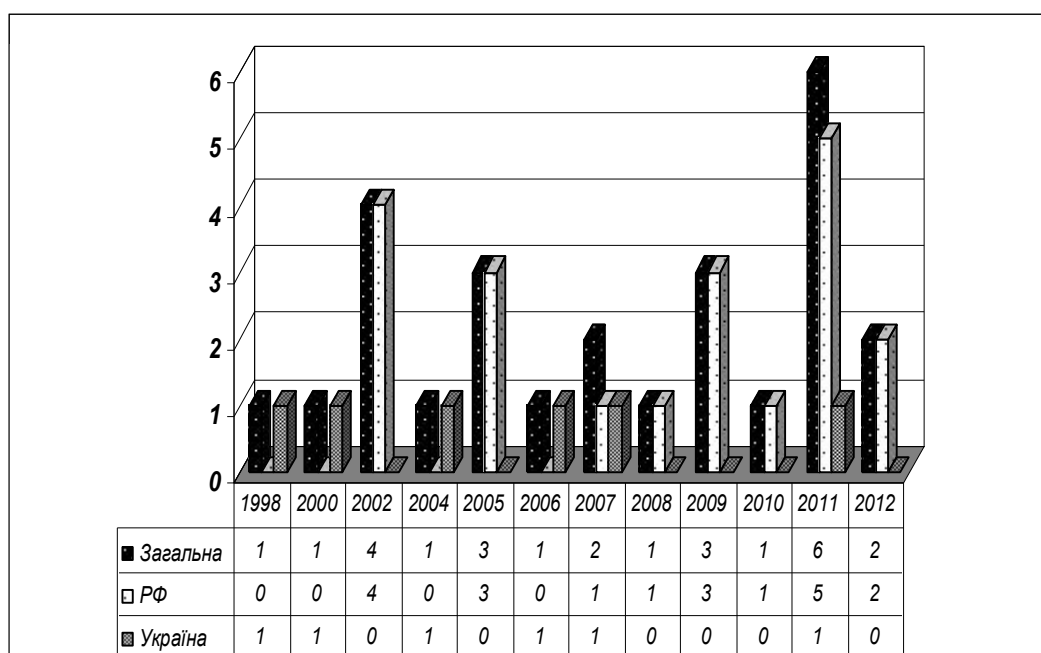

Рис. 2. Тенденція чисельності захищених дисертацій за напрямком удосконалення підготовки аспірантів країнами

Ідею започаткування здобувачем дисертаційного напрямку можна пояснити зміною уявлень про об'єкт дослідження в результаті якісного стрибку думки за межі сприйнятих почуттями даних і перевірених рішень.

Відомо, що отримання нових знань відбувається за схемою: парадигма – парадокс – парадигма. Розвиток науки – це зміна парадигми, методів, стереотипів мислення. До 1998 року умовно можна рахувати існування ЗУН-парадигми. Глобальні зміни, перехід від індустріального на постіндустріальне, інформаційне суспільство спонукало впровадженню компетентної парадигми. Перехід від однієї парадигми до іншої не піддається логічному опису, бо кожна з них відкидає попередню і несе принципово новий результат дослідження, який не можна логічного вивести з відомих теорій. Отже, таким парадоксом, що спонукав до необхідності активізації дисертаційних робіт, став з одного боку перехід від ЗУН до компетентної парадигми, в з другого – необхідність в переналаштуванні всієї системи освіти України від загальноосвітньої до вищої освіти. Проте не варто з погляду випускати і систему підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації України. Зміна парадигми обумовила необхідність переналаштування стереотипного мислення в існуючо-діючих наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації на якісно нове, а також розпочати формування адекватних до цього у майбутніх, тобто в аспірантів, ад'юнктів.

Логічний хід наших думок підтверджується тематикою дисертаційних робіт. Так, до 2007 року адаптацію існуючої системи підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації спробували здійснити за рахунок підвищення різного роду чинників ефективності зі сторони дисертантів: в РФ над проблемою працюють: Г. І. Семенков (1999), Т. С. Бендюкова, Ю. В. Нефедов (2002), С. М. Фролов (2007), Т. Б. Катасонова, М. Ю. Кусакин (2009), Т. В. Серова, Е. А. Цариев (2011), в Україні працюють над проблемою підвищення ефективності (2004 – Ж. В. Таланова), а з іншого боку ВАК України розробляє і впроваджує низку нормативних документів, націлених на підвищення рівня дисертаційних робіт, тільки за період з 1992 по 2005 рр. прийнято 620 [1], табл. 1.

Таблиця 1

Нормативні акти, які прийнято ВАК України у 1997–2005 рр.

Тематика актів / рік	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Всього
Про спеціалізовані ради	-	-	-	-	-	-	46	25	64	135
Про провідні установи	-	6	6	8	23	57	33	35	22	190
Про публікації	6	3	6	12	5	2	6	6	7	53
Про паспорти спеціальностей	6	27	18	10	22	19	9	14	9	134
Про перелік спеціальностей	1	1	3	2	3	1	3	2	1	17

Про норми оплати праці	2	1	-	-	1	1	1	3	2	11
Про форми документів	2	4	1	2	-	1	-	1	2	13
Про кандидатські іспити	-	-	3	-	-	-	-	-	1	4
Про основоположні документи	3	-	2	3	-	-	-	5	1	14
Про контроль ходу атестації	1	3	1	1	-	1	1	1	3	11
Про поліпшення якості робіт	-	5	1	-	-	-	1	2	-	10
Методичні	-	1	3	2	-	-	2	2	-	10
Інше	2	5	1	4	-	1	-	5	-	18
всього	23	56	46	44	54	83	102	101	112	620

Однак при цьому не відбулося якісного зрушення в методологічній компетентності аспірантів, їх наукових керівників, консультантів та всіх категорій, що беруть участь в навчально-виховному процесі репродуктивної системи.

Над педагогічними умовами, як однією з умов успішного формування аспірантів, працювали: А. В. Хижная (2005), А. Л. Галиновский (2008), в Україні – Р. В. Ваврик (2005), В. В. Павлова (2007).

Розглянемо наступну категорію науково-педагогічної літератури – монографії. Поки що заслуговує значної уваги колективна монографія «Атестація наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні: проблеми і рішення», опублікована в Україні в 2006 році [1] та авторів Б. І. Бедного та А. А. Мироноса надрукованої в Російській Федерації (Н. Новгород, 2008) [2]. Значимість монографій полягає в наведених реальних статистичних даних, орієнтуванні напрямку подальшого розвитку філософії освіти аспірантів.

За напрямком дисертаційного дослідження в різний час в РФ опубліковані наукові статті в фахових та науково-популярних виданнях цілого авторського колективу: С. С. Балабанов, Б. І. Бедний, М. Н. Стриханов, Р. Г. Стронгин, А. А. Миронос, А. В. Юревич, Е. В. Козлов, Г. А. Максимов, Т. В. Серова, А. Ф. Хохлов, однак предметом їх дослідження не була методологічна компетентність.

В проаналізованих існуючих поняттях методологічної компетентності закладений різний зміст, безумовно відповідає освітньо-кваліфікаційним вимогам тих категорій, яким вони адресовані. Аналітичне порівняння наведено в табличній формі (табл. 2).

Як бачимо, автор дослідження вперше одержав обґрунтоване педагогічне поняття методологічна компетентність саме для аспірантів системи вищої військової освіти. Саме таке формулювання автор запропонував вперше, що визначає новизну та пріоритетність в наукових дослідженнях, за відсутності аналогічного педагогічного поняття методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти в науковій літературі. Феноменом методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти є забезпечення відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та готовності їх до самостійної організації всіх видів творчої професійної діяльності в Збройних силах України.

Таблиця 2

Порівняння визначення методологічної компетентності авторами

№ п/п	Автор дослідження	Зміст поняття	Категорія / ОКР
1.	Волобуєва Т. Е. [3]	Методологічна компетентність визначається набором знань, умінь, навиків, здібностей, необхідних педагогу для здійснення професійної діяльності: прогностичні, проектні, предметно-методичні, організаторські, педагогічної імпровізації, експертні.	Педагог
2	Смирнова В. В. [4]	Методологічна компетентність представляється, як загально навчальна підготовленість і здібність людини до виконання задач і обов'язків по оволодінню певним рівнем освіченості. Методологічна компетентність – це складовий компонент професійної компетентності, яка і може забезпечити творчу націленість педагогічної діяльності вчителя, передбачає об'єктивну оцінку своїх можливостей і можливостей учня, володіння загальною культурою інтелектуальною (дослідницькою) діяльності, уміння орієнтуватися в інтеграційних процесах, що відбуваються, тенденціях розвитку світового освітнього простору.	Педагог
3	Опачко М. [5]	Методологічна компетентність забезпечує якість підготовки педагога в цілому і визначає ефективність проектування педагогом навчально-пізнавального процесу вивчення фізики в школі.	Вчитель фізики / спеціаліст (магістр)
4	Вегнер Е. Г. [6]	Методологічна компетентність майбутнього вчителя географії включає систему методологічних знань, умінь, навиків, що обумовлюють здатність студента до науково-дослідної і практичної педагогічної діяльності	Вчитель географії / спеціаліст (магістр)
5	Данилович В. А. [7]	Методологічна компетентність дослідників в сфері фізичної культури та спорту визначає ефективність діяльності наукових кадрів вищої кваліфікації визначається не стільки його знаннями, скільки здатністю «здобувати» і творчо інтерпретувати отримані знання, тобто мати високий рівень методологічної підготовленості, застосування складних дослідницьких умінь для пошуку нових вирішень нестандартних завдань, які неможливо досягти звичними способами.	Дослідник в сфері фізичної культури та спорту

6	Козубцов І. М. [8]	Методологічна компетентність аспірантів системи вищої військової освіти – це набута у процесі навчання інтегрована здатність аспірантів, що цілісно реалізується на практиці в процесі самостійної організації професійної творчої діяльності та складається з органічної єдності всіх її компонентів: методологічних знань, умінь, навичок з наукової, науково-педагогічної та військово-професійної діяльності, досвіду організації діяльності, цінностей і ставлення.	Аспірантів системи вищої військової освіти
---	--------------------	--	--

1. Аналіз стану педагогічної теорії та практики в сучасних умовах підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти виявив соціально-педагогічні протиріччя між об'єктивною потребою суспільства в аспірантах з високим рівнем розвиненості методологічної компетентністю та їх рівнем професійної підготовки в аспірантурі, а також між рівнем засвоєнням методологічних знань, умінь, навичок та здібністю застосовувати їх аспірантами в самостійній організації професійної діяльності.

2. Проаналізувавши науково-педагогічну літературу, встановлено, що попри пріоритетність теми адаптації національної системи підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти до умов реформування та модернізації системи вищої освіти України спостерігається фактична відсутність цілісних робіт, зміст окремих авторефератів не повною мірою відповідав запропонованим темам. Жодної докторської дисертації та монографії за темою напрямку дослідження не було виявлено.

3. Відсутнє обґрунтування поняття методологічної компетентності аспіранта у системі вищої військової освіти. Безумовно воно має відмінні ознаки, що проявляються у феномені військової галузі.

Новизною роботи є вперше проведений за даним напрямом аналіз та введення в науковий обіг, за результатами аналізу, в науково-педагогічну літературу педагогічного поняття методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти.

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на вирішення наступного завдання: обґрунтування поняттєво-категорійного апарату, а саме методологія, компетентність, розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атестація наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні: проблеми і рішення / В. І. Сергієнко, І. Б. Жиляєв, В. І. Торкатюк. – Харків : ХНАМГ, 2006. – 228 с.
2. Бедный Б. И. Подготовка научных кадров в высшей школе. Состояние и тенденции развития аспирантуры : монография / Б. И. Бедный, А. А. Миронос. – Нижний Новгород : Изд-во ННГУ, 2008. – 219 с.
3. Волобуєва Т. Е. Методологічна компетентність педагога [Електронний

- ресурс] / Т. Е. Волобуєва // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2008. – № 1. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nsod/2008_1/Volobyeva.pdf.
4. Смирнова В. В. Методологическая компетентность педагога в контексте непрерывного образования / В. В. Смирнова // Академический вестник Института образования взрослых Российской академии образования «Человек и образование» 2008. – № 4(17). – С. 100–103.
 5. Опачко М. Формування методологічної компетентності майбутнього вчителя фізики у системі професійної підготовки / М. Опачко // Вісник львівського ун-ту. Сер. пед. 2009. – Вип. 25. – Ч. 1. – С. 271–278.
 6. Вегнер Е. Г. Методологическая компетентность учителя географии : учебно-методическое пособие / Вегнер Елена Григорьевна ; Федер. агентство по образованию, Кузбас. гос. пед. акад., Ин-т повышения квалификации. – Новокузнецк : ИПК, 2010. – 119 с.
 7. Данилович В. А. Развитие методологической компетентности исследователей в сфере физической культуры и спорта на этапе обучения в аспирантуре : автореф. дис. на стиск. ученой степени кандидата педагогических наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В. А. Данилович. – Минск, 2012. – 27 с.
 8. Козубцов І. М. Обговорення структури компонентів методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти [Електронний ресурс] / І. М. Козубцов // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2014. – № 3. – Режим доступу : www.es.rae.ru/mino/173-1441.